

KMP.571.6.2014.JJ

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Zakładzie Karnym w Jastrzębiu-Zdroju (wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 28-30 sierpnia 2013 r., do Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju (zwanego dalej: Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej: KMP lub Mechanizmem): Przemysław Kazimirski, Michał Kleszcz (prawnicy), Joanna Żuchowska (lekarz chorób wewnętrznych), Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog), Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny) oraz Justyna Jóźwiak (politolog w zakresie resocjalizacji).

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z płk Zbigniewem Kmiecikiem - dyrektorem Zakładu;
- dokonano oglądu pomieszczeń we wszystkich oddziałach mieszkalnych, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic, celi izolacyjnej, celi zabezpieczającej, kantyny, łaźni, sal widzeń, kaplicy, świetlic, ambulatorium centralnego, izb chorych oraz magazynów;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy ze skazanymi oraz pracownikami jednostki;

- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi, w szczególności: z osobami niepełnosprawnymi fizycznie, osobami w podeszłym wieku oraz z osobami, wobec których stosowane były środki przymusu bezpośredniego.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali kierownictwo Zakładu Karnego o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in.: Zarządzenie Nr 32/2012 Dyrektora Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju z dnia 22 października 2012 r. w sprawie porządku wewnętrznego dla osadzonych przebywających w Zakładzie Karnym w Jastrzębiu-Zdroju, Instrukcję w sprawie podejmowania działań ochronnych w Zakładzie Karnym w Jastrzębiu-Zdroju, Instrukcję w sprawie odstępstw w systemie ochrony Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju, jadłospis obowiązujący w dniach 19-26.08.2013 r., notatki służbowe z zastosowania środków przymusu bezpośredniego, protokoły kontroli sanitarnych przeprowadzonych przez Państwowy Powiatowy Inspektorat Sanitarny w Wodzisławiu Śląskim w latach 2012-2013, listę szkoleń ogólnozakładowych przeprowadzonych w latach 2012-2013, informację o nagrodach oraz środkach dyscyplinarnych wymierzonych wobec osadzonych w latach 2012-2013 do dnia wizytacji, informację o organizacji i zakresie działania służby zdrowia w jednostce, informację o stanie zatrudnienia skazanych, rejestr zdarzeń nadzwyczajnych w latach 2012-2013, cennik towarów dostępnych w kantynie.

2. Charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Jastrzębiu-Zdroju przeznaczony jest dla skazanych recydywistów oraz osób po raz pierwszy odbywających karę pozbawienia wolności.

Pojemność Zakładu wynosi 1064 miejsc, jednak w związku z prowadzonymi w jednostce pracami remontowymi z pojemności zostały czasowo wyłączone 3

cele mieszkalne (18 miejsc). Według stanu na dzień 28 sierpnia 2013 r., w jednostce faktycznie przebywało 1028 skazanych (ewidencyjnie 1040) odbywających karę w systemach: zwykłym (295 osób), programowanego oddziaływania (705 osób) oraz terapeutycznym (34 osoby).

W dniu wizytacji w jednostce karę odbywało trzech obcokrajowców: obywatel Bułgarii, Rumunii i Słowacji. Cudzoziemcy otrzymali w zrozumiałym dla nich języku pisemną informację o przysługujących im prawach, mieli również możliwość skontaktowania się z właściwym urzędem konsularnym. Cudzoziemcy wskazywali, iż dużym utrudnieniem dla nich oraz dodatkowym czynnikiem stresogennym są ograniczone możliwości porozumiewania się z personelem w języku polskim. Przedstawiciele KMP rozmawiali także z osadzonymi niepełnosprawnymi ruchowo (3 osoby) oraz tymi, którzy ukończyli 65 rok życia (4 osoby) pod kątem zapewnienia im właściwych warunków i opieki medycznej.

W dniu wizytacji w Zakładzie nie przebywał żaden osadzony zakwalifikowany zgodnie z art. 88 § 3 i art. 212 § ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r., Nr 90 poz. 557, ze zm., dalej zwany Kkw.).

3. Personel

W zakładzie zatrudnionych jest 15 wychowawców pracujących w oddziałach mieszkalnych, 2 wychowawców ds. postpenitencjarnych, wychowawca ds. kulturalno-oświatowych, instruktor ds. sportu (umowa zlecenie - czas pracy $\frac{3}{4}$ etatu) oraz 2 inspektorów działu penitencjarnego realizujących oddziaływanie wobec osób pozbawionych wolności w ramach Program Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007- 2013. Opiekę psychologiczną nad skazanymi sprawuje 4 psychologów ogólnopenitencjarnych (pełniących służbę w powierzonych oddziałach penitencjarnych), w tym 3 funkcjonariuszy SW i 1 pracownik cywilny ($\frac{3}{4}$ etatu). Zatrudniony jest również psycholog na umowę zlecenie, który realizuje oddziaływanie psychologiczne wobec osób uzależnionych od alkoholu oraz zagrożonych uzależnieniem w ramach tzw. Krótkiej Interwencji. Ponadto zajmuje się on diagnozą, opiniowaniem oraz wsparciem psychologicznym osób mających trudności natury emocjonalnej. Wszyscy funkcjonariusze i

inspektorzy działu penitencjarnego posiadają wykształcenie wyższe. Zgodnie z przekazanymi informacjami, średnia liczba osadzonych znajdujących się pod opieką wychowawcy wynosi 70, zaś psychologa - 251.

Zdaniem wizytujących liczba wychowawców i psychologów zatrudnionych w jednostce jest niewystarczająca dla zapewnienia osadzonym właściwej pomocy psychologicznej i wychowawczej. Zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie *tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: instrukcja), w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych, zaś na wychowawcę 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych. Pracownicy KMP przypominają, że zgodnie ze stanowiskiem CPT - *w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmocnić napięcie obecne w każdym zakładzie karnym*” (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]). Mając na względzie powyższe, przedstawiciele KMP zalecają zwiększenie obsady psychologicznej i wychowawczej w dziale penitencjarnym.

Pracownicy Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju również podkreślali, iż jednostka boryka się z brakami etatowymi w poszczególnych pionach służby. Zwiększenie liczby funkcjonariuszy, którzy pełnią służbę w bezpośrednim kontakcie z osobami odbywającymi karę pozbawienia wolności usprawniłoby funkcjonowanie oddziałów penitencjarnych oraz pozwoliłoby na zintensyfikowanie oddziaływań penitencjarnych wobec osadzonych. Jednostka boryka się także z brakami finansowanymi na zakup materiałów i środków do realizacji programów readaptacyjnych. Znaczna część inicjatyw z zakresu zajęć kulturalno – oświatowych i sportowych odbywa się dzięki życzliwości podmiotów, o których mowa w art. 38 Kkw. Niewątpliwie kadra penitencjarna posiada kwalifikacje i umiejętności pracy z osobami pozbawionymi wolności. Jednak z

uwagi na znaczne obciążenie pracą w zakresie dokumentacji elektronicznej oraz papierowej, ma ona ograniczone możliwości jeszcze większego zintensyfikowania oddziaływań specjalistycznych.

Wskazać ponadto należy, że zatrudnieni w jednostce psycholodzy nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy, zapewnienie superwizji wydaje się niezbędne jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologów, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność ich pracy.

Funkcjonariusze wizytowanej jednostki biorą udział w okresowych szkoleniach organizowanych przez Służbę Więzienną. W 2012 r. przeprowadzono szkolenia m. in. na temat: zachowań suicydalnych osób pozbawionych wolności (rozpoznawanie i przeciwdziałanie), przeciwdziałania negatywnym przejawom podkultury przestępczej, zasad organizowania i kierowania do zatrudnienia skazanych, zasad rozmieszczania skazanych w celach mieszkalnych. Z kolei plan szkoleń na rok 2013 obejmuje m.in.: Cele i zasady oddziaływań penitencjarnych, Zachowania autoagresywne osób pozbawionych wolności, Formy i sposoby oddziaływań wobec skazanych uzależnionych od substancji psychoaktywnych, Przeciwdziałanie negatywnym wpływom izolacji penitencjarnej, Sposoby postępowania w przypadku wystąpienia zdarzenia nadzwyczajnego. W powyższych szkoleniach uczestniczą wszyscy funkcjonariusze i pracownicy działu penitencjarnego (osoby nieobecne w trakcie szkoleń zostają zapoznane z tematyką szkolenia przez kierownika). Ponadto kierujący Oddziałami Penitencjarnymi Nr 1, 2, 3 i 4 organizują szkolenia w ramach oddziałów. Szkolenia funkcjonariuszy działu ochrony nakierowane są w szczególności na zagadnienia takie jak: stosowanie środków przymusu bezpośredniego, przeprowadzanie kontroli osobistych, realizowanie konwojów, ratownictwo przedmedyczne. W jednostce penitencjarnej odbywają się również odprawy wszystkich pracowników i funkcjonariuszy Zakładu Karnego, w trakcie których prowadzone są szkolenia specjalistyczne.

W Zakładzie Karnym w Jastrzębiu – Zdroju w latach 2012-2013 były organizowane trzy szkolenia z zakresu pracy penitencjarnej prowadzone przez

funkcjonariuszy OISW w Katowicach. Kierownik działu penitencjarnego uczestniczy także w cyklicznych szkoleniach organizowanych poza terenem jednostki przez specjalistów OISW w Katowicach.

Mając na uwadze specyfikę pracy z osobami pozbawionymi wolności, wartym rozważenia, w ocenie pracowników KMP, byłoby objęcie funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi szkoleniami z zakresu komunikacji interpersonalnej, umiejętności radzenia sobie ze stresem oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, a także praw osób pozbawionych wolności. W tym miejscu warto przywołać Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.

W 2012 r. w Zakładzie miały miejsce 2 postępowania dyscyplinarne przeciwko pracownikom (niedotyczące relacji funkcjonariusz SW – osadzony). Pierwsze z nich dotyczyło naruszenia art. 230 ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523, ze zm., dalej zwana ustawą o Służbie Więziennej) i art. 53 ust. 2 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2012 r. Nr 1137, tekst jednolity, ze zm.). Pracownikowi wymierzona została kara dyscyplinarna w postaci nagany. Drugie postępowanie dotyczyło naruszenia art. 230 ust. 3 pkt 2 ustawy o Służbie Więziennej (kara dyscyplinarna nagany). Natomiast w 2013 r. prowadzone jest jedno postępowanie dyscyplinarne, które dotyczy art. 230 ust. 3 pkt 7 ustawy o Służbie Więziennej (postępowanie w toku).

4. Warunki bytowe

W Zakładzie znajdują się 3 oddziały penitencjarne: oddział I penitencjarny nr 1 o pojemności 285 (oddziały mieszkalne A i B dla recydywistów), oddział II penitencjarny nr 2 o pojemności 309 (oddziały C, D i I dla recydywistów), oddział II penitencjarny nr 3 o pojemności 271 (oddziały mieszkalne G i H dla pierwszy

raz karanych), oddział I penitencjarny nr 4 o pojemności 199 (oddziały mieszkalne E, F, J dla pierwszy raz karanych oraz izby chorych).

Budynki, w których mieści się Zakład, zostały wybudowane w latach 50-tych jako tymczasowe miejsca zakwaterowania dla więźniów pomagających przy budowie osiedli mieszkaniowych. Podczas dokonywania oglądu jednostki uwagę wizytujących zwrócił zły stan techniczny pawilonów mieszkalnych, mogących stanowić zagrożenie dla osób w nich zakwaterowanych. Zakład Karny usytuowany jest nad kopalnią, co powoduje, że w wyniku szkód spowodowanych ruchem górnictwem, dochodzi do obniżania się niektórych fragmentów budynków. To z kolei przyczynia się do pęknięć dachów i ścian. W dniu wizytacji na niektórych korytarzach i w niektórych celach zamontowano drewniane stemple podpierające sufit. Ponadto znaczne uszkodzenia dachu powodują przedostawanie się do pomieszczeń mieszkalnych wilgoci i w konsekwencji zagrzybienia ścian. W zasadzie w każdym budynku występują szkody spowodowane ruchem górnictwem.

Z uzyskanych informacji wynika, że pawilony mieszkalne A i C to budynki w zasadzie przeznaczone do wyłączenia z eksploatacji na przestrzeni najbliższych lat. Planowana jest na ich miejscu budowa nowego pawilonu mieszkalnego. Wszystkie budynki podlegają stałym czynnościom konserwacyjnym i naprawczym, wykonywanym przez służbę konserwacyjną jednostki oraz firmy budowlane z ramienia Jastrzębskiej Spółki Węglowej (naprawa szkód górniczych). W większości budynków wskazana jest kompleksowa wymiana pokrycia dachowego lub jego zastąpienie konstrukcją dwuspadową (pawilony: A, B, C, D, E, F, G). Realizacja tego przedsięwzięcia jest aktualnie niemożliwa ze względu na brak środków finansowych. W 2013 r. taki remont możliwy będzie tylko w pawilonie D, gdzie nastąpi zmiana konstrukcji dachu na dwuspadowy, kryty blachą trapezową. Remont wykonany zostanie w ramach uruchomionego zadania inwestycyjnego. Wśród najbliższych zamierzeń remontowych planowane jest: malowanie ścian w niektórych celach (pawilony: A, B, C, D, E, F, G, H), wymiana okien w wybranych celach (pawilony A, B, D, E, F), remont sanitariatów (pawilony B, C, D, G, H) oraz zastąpienie wykładziny PCV płytkami gresowymi (pawilony A, B, C, D, G, H). W pawilonie mieszkalnym H w 2014 r. planowana

jest kompleksowa termomodernizacja budynku poprzez wymianę sieci c.o., okien, drzwi, docieplenie ścian, wymianę pokrycia dachowego, montaż instalacji solarnej do podgrzewania c.w.u. (remont będzie możliwy dzięki dotacji uzyskanej ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach). Z kolei w pawilonie I planowana jest wymiana posadzek w wybranych celach. Remonty konieczne są również na terenie ambulatorium oraz izb chorych. Z informacji uzyskanych w Zakładzie wynika, iż niezbędne jest kontynuowanie prac remontowych dostosowujących pomieszczenia izb chorych do wymogów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w *sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności* (Dz. U. z 2012 r., poz. 808) – wykonanie ciągu sterylizacyjnego. Ponadto planowany jest remont korytarza i pokoju zabiegowego. Wskazana jest także kompleksowa wymiana dachu.

Wskazane wyżej okoliczności, w ocenie przedstawicieli KMP, przemawiają za koniecznością przeprowadzenia postępowania administracyjnego w trybie art. 66 ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623 ze zm.) celem dokonania kompleksowej oceny aktualnego stanu budynków wchodzących w skład Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju. Biorąc to pod uwagę, przedstawiciel Krajowego Mechanizmu Prewencji zwrócił się z prośbą do Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego dla miasta Jastrzębia-Zdroju o wszczęcie postępowania administracyjnego we wskazanym zakresie i zbadania, czy obiekty wybudowane i użytkowane jako Zakład Karny w Jastrzębiu-Zdroju pozostają w odpowiednim stanie technicznym oraz czy ich użytkowanie nie zagraża życiu lub zdrowiu ludzi, bezpieczeństwu mienia bądź środowiska.

Zakład Karny w Jastrzębiu - Zdroju jest jednostką typu półotwartego. Cele mieszkalne pozostają otwarte przez całą dobę. Natomiast pawilony mieszkalne otwarte są w godzinach 8.00-18.00. Sanitariaty w pawilonach mieszkalnych są usytuowane poza obrębem cel. Wyjątek stanowi pawilon mieszkalny I, w którym

kąćki sanitarne występują w celach mieszkalnych. W celach wieloosobowych wydzielono pełną zabudowę kąćków sanitarnych.

W pawilonach mieszkalnych brak jest dostępu do ciepłej wody. W budynku stołówki znajduje się 16 umywalek z ciepłą wodą w godzinach otwarcia stołówki. W godzinach wydawania posiłków skazani mogą pobierać wrzątek na stołówce u wydającego posiłki. Za zgodą dyrektora osadzeni mogą posiadać i korzystać w oddziałach mieszkalnych z grzałek oraz czajników bezprzewodowych o mocy do 1000 W, skazani mają również możliwość wypożyczenia do miejsca zakwaterowania kuchenek elektrycznych, znajdujących się w dyspozycji porządkowego pawilonu. Zgodnie z informacją uzyskaną od personelu jednostki, w Zakładzie Karnym w Jastrzębiu - Zdroju nie występują ograniczenia w dostawie prądu do cel. Tymczasem zgodnie z Załącznikiem nr 14 do Porządku wewnętrznego ZK w Jastrzębiu-Zdroju ustalono następujący harmonogram wyłączeń energii elektrycznej w gniazdkach wtykowych: w pawilonach mieszkalnych C, E, F, G - w godzinach 9.00-12.00, 17.00-19.00 oraz 0.00-4.00. W pozostałych pawilonach wyłączenia energii nastąpią po wykonaniu remontu instalacji.

W Zakładzie znajduje się cela izolacyjna o powierzchni 4,71 m² wyposażona w okno, łóżko, stolik, umywalkę, toaletę i radiowęzeł. W dniu wizytacji nikt w niej nie przebywał.

W jednostce jest również cela zabezpieczająca, która składa się z pomieszczenia dźwiękochłonnego (objętego monitoringiem wizyjnym i fonicznym) i przedsionka (również wyposażonego w monitoring z funkcją maskowania stref intymnych). Przedsionek jest wyposażony w trwale przymocowany stół, taboret, umywalkę i toaletę.

Zakład dysponuje łącznie 189 celami dla osób pozbawionych wolności. Wielkość cel jest zróżnicowana – od cel jednoosobowych do nawet czternastoosobowych. Cele przez całą dobę są otwarte, osadzeni mogą korzystać z innych pomieszczeń znajdujących się na terenie pawilonu, mogą również spędzać dużą część czasu na świeżym powietrzu. Łazienki są umieszczone poza celami mieszkalnymi, co też powoduje, że osadzeni nie muszą korzystać w warunkach

takiego zaludnienia z jednego kąpika sanitarnego. W dniu wizytacji, jak również wcześniej, nie odnotowano przypadków przeludnienia i umieszczania osadzonych w celach o pojemności mniejszej niż 3 m² na osobę.

Sprzęt kwaterunkowy w celach mieszkalnych w ocenie wizytujących był znacznie zużyty i zniszczony (łóżka, w których brakowało zastrzałów, wyeksploatowane szafki, zniszczone materace). Łóżka piętrowe koszarowe nie posiadały zabezpieczeń przed upadkiem oraz nie posiadały drabinek wiodących do górnego poziomu. W ocenie przedstawicieli KMP, zaobserwowane braki mogą przyczynić się do upadków (m.in. osób, które nie ujawniły informacji o takich schorzeniach jak padaczka) i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka, korzystając z dostępnego, nieprzystosowanego do tego sprzętu kwaterunkowego lub próbują na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają systematyczną wymianę zniszczonego i wyeksploatowanego wyposażenia cel mieszkalnych tak, aby ich stan odpowiadał standardowi określone w regule 18.1 Europejskich Reguł Więziennych stanowiącą, że *miejsce przeznaczone dla więźniów, a w szczególności wszystkie miejsca przeznaczone do spania, powinny zapewniać poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi zdrowotno-higieniczne, z należyтым uwzględnieniem warunków klimatycznych oraz, w szczególności, wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji.*

Rzeczy osobiste osadzeni przechowują w plastikowych kontenerach pod łózkami.

W jednostce znajduje się 1 łazienka ogólna, w której wyodrębniono 21 stanowisk kąpielowych oddzielonych od siebie murowanymi przegrodami zapewniającymi intymność kąpiącym się. Pomieszczenie to zostało kompleksowo wyremontowane w 2010 r. Odrębna łazienka znajduje się w pobliżu izb chorych. Korzystają z niej osoby chore zakwaterowane w tych izbach. Jest to pomieszczenie wyremontowane w 2013 r. Posiada ono 3 stanowiska kąpielowe z nieoddzielnymi przegrodami. Osoby pracujące mogą skorzystać z dodatkowej

kąpiele w łazienkach znajdujących się na terenie poszczególnych pomieszczeń (np. kuchni, pomieszczeniach służb konserwacji, magazynach).

Kąpiele odbywają się raz w tygodniu, co stanowi minimum określonego w normach krajowych. Zgodnie z Porządkiem wewnętrznym, czas kąpieli obejmuje: moczenie – 4 min., mydlenie – 1 min., płukanie – 4 min. Warto w tym miejscu podkreślić, że zgodnie z regułą 19.4 Europejskich Reguł Więziennych *każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic jeśli to możliwe codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny*. Można także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że *czas na wzięcie prysznica zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała* [orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba (Seksja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. Przedstawiciele KMP także stoją na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łazni. Powyższe stanowisko poparł również dyrektor Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny w swoim piśmie skierowanym do dyrektora Krajowego Mechanizmu Prewencji w dniu 10.09.2013 r. Dlatego w ocenie wizytujących władze Zakładu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych mężczyzn.

W skład pomieszczeń kuchni wchodzi m.in. magazyny: nabiału, mięsa i wędlin, artykułów sypkich, warzyw i owoców, pomieszczenia gospodarcze, socjalne, etc. Stan tych pomieszczeń uznać należy za dobry. Osadzeni spożywają

posiłki na stołówce. W dniu wizytacji przygotowywano 4 diety: lekkostrawną (63 osoby), cukrzycową (6 osób), cukrzycową insulinozależną (4 osoby), wegetariańską (2 osoby).

Analiza jadłospisów dla wszystkich realizowanych w jednostce norm żywieniowych za okres od 19.08.2013 r. -25.08.2013 r. wykazała, że wysokość oszczędności w wydatkach na żywność w większości przypadków nie przekracza 10% (oszczędności oscylują w granicach 3% - 9%). W jednym tylko przypadku wyniosły one więcej niż 10%: 20.08.2013 r. w diecie podstawowej oszczędności wynosiły 14,71%. Przedstawiciele KMP przypominają, iż zgodnie z § 5 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie *określenia wartości dziennej normy żywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych* (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633, dalej: rozporządzenie w sprawie norm żywienia) dopuszcza się oszczędności stawek dziennych w wysokości do 10 %. Oszczędności w wysokości do 20 % dopuszczalne są jedynie w *szczególnie uzasadnionych przypadkach, związanych z sezonowością występowania artykułów spożywczych na rynku*, za zgodą dyrektora (§ 5 ust. 4). Z informacji uzyskanych od dyrektora placówki wynika, że w 2012 r. wydał on 1 decyzję w tym zakresie, zaś w 2013 r. – 3 decyzje. Przedstawiciele KMP przypominają, iż większe oszczędności powinny być incydentalne. Nie jest dopuszczalne stosowanie oszczędności w tym wymiarze jako reguły.

Uwagę wizytujących wzbudziły ponadto godziny wydawania posiłków. Zgodnie z Porządkiem wewnętrznym posiłki wydawane są w stołówce w następujących godzinach: śniadanie dla diet i grup roboczych – 8.00-8.15, śniadanie dla ogółu – 8.15-9.30; obiad (diety) – 12.15-12.30; obiad dla ogółu – 12.30-13.30; kolacja (diety) – 14.15-14.30; kolacja dla ogółu – 14.30-15.30. W ocenie pracowników KMP wydawanie ostatniego posiłku o tak wczesnej porze nie jest dobrą praktyką. W jednostkach penitencjarnych nie ma dogodnych możliwości przechowywania posiłków w celach mieszkalnych, chociażby ze względu na brak lodówek. W związku z tym, osadzeni otrzymując kolację we wczesnych godzinach popołudniowych nie mają warunków do tego, aby żywność przechować przez

kilka następnych godzin w celach mieszkalnych, szczególnie w okresie letnim, gdy panują wysokie temperatury. Przedstawiciele KMP zalecają zatem zmianę godzin wydawania obiadów i kolacji tak, aby zachować odpowiedni odstęp pomiędzy posiłkami oraz zapewnić ostatni posiłek w późniejszych godzinach.

Osadzeni mogą poruszać się po terenie Zakładu w godzinach otwarcia pawilonów mieszkalnych. Na zewnątrz usytuowane są m.in. budki telefoniczne, ławki, oraz boiska i pola spacerowe dla oddziałów zamkniętych. Cały teren usytuowany jest w oddaleniu od miasta.

Podsumowując uwagi dotyczące warunków bytowych w jednostce, należy zauważyć, iż nie jest ona dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. W czasie wizytacji zakład nie dysponował bowiem ani jedną celą przystosowaną do potrzeb osób niepełnosprawnych, a w łazniach brakowało odpowiednich udogodnień, np. uchwyty bądź krzeselka. W związku z powyższym należy wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Omawiając potrzebę dostosowania jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie *Vincent przeciwko Francji* (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz

której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Mając na względzie treść wskazanych aktów prawnych oraz orzecznictwa Trybunału, pracownicy KMP zalecają uwzględnienie konieczności dostosowania infrastruktury Zakładu do potrzeby osoby z niepełnosprawnością w planowanych remontach i modernizacjach.

Osadzeni, z którymi przedstawiciele KMP przeprowadzili rozmowy indywidualne i grupowe zgłaszali następujące uwagi dotyczące warunków bytowych: brak ciepłej wody w pawilonach mieszkalnych, niewystarczająca liczba kąpeli, zniszczony sprzęt i wyposażenie cel mieszkalnych, wilgoć w celach mieszkalnych, brak właściwej wentylacji. Ponadto osadzeni wspominali o trudności związanej z korzystaniem z łaźni ogólnej, która znajduje się w osobnym budynku. Problem dotyczył kąpeli w okresie zimowym, kiedy to osadzeni tuż po zakończeniu kąpeli muszą wyjść na zewnątrz, aby przemieścić się do pawilonów mieszkalnych. Osadzeni zgłosili także uwagi w zakresie zapewnionego im w jednostce wyżywienia zarówno odnośnie jego jakości jak i ilości. Rozmówcy zwracali uwagę przede wszystkim na niesmaczne i niedoprawione posiłki, a także bardzo małą ilość owoców i warzyw w diecie. Wizytujący podczas oglądu zwrócili uwagę, iż znajdujące się w magazynie żywności warzywa były częściowo zgniłe.

W odniesieniu do możliwości dokonywania zakupów w kantynie osadzeni zgłosili szereg uwag dotyczących braku nabiału: jogurtów, serów, etc. Po zgłoszeniu tych ograniczeń dyrektorowi Zakładu, wizytujący otrzymali wiadomość, iż asortyment kantyny więziennej zostanie uzupełniony o nabiał.

5. Traktowanie

Większość osadzonych wskazywała na właściwe ich traktowanie przez personel jednostki. Jednakże w trakcie rozmów indywidualnych, przedstawiciel KMP odebrał od osadzonych sygnały o przypadkach niewłaściwego zachowania jednego z oddziałowych, polegającego na używaniu w stosunku do osadzonych wulgaryzmów oraz uderzaniu ich. Żaden z osadzonych nie zdecydował się na złożenie oficjalnego zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. Informacje te

zostały zgłoszone dyrektorowi Zakładu w trakcie wstępnego podsumowania. Zgodnie z ustaleniami poczynionymi przez przedstawiciela KMP, żaden z osadzonych nie stwierdził bezpośrednio, iż zachowanie w postaci uderzania dotyczyło jego osoby. Jeden z osadzonych powiedział, że cyt. „*jak się tak dostanie w żebra to boli*”. Osadzeni w sposób jednoznaczny i często powtarzający się opisywali, iż takie przypadki mają miejsce w stosunku do innych osób. Wskazywali również, że opisywany przez nich funkcjonariusz SW używa do bicia czarnych rękawic. Jedni mówili, że były to rękawice bokserskie, inni natomiast opisywali je, jako grube, czarne rękawice używane do kontroli. Wskazywali oni również miejsce, gdzie te rękawice są przechowywane. Przedstawiciel KMP udał się wraz z dyrektorem Zakładu do pomieszczenia, w którym wskazany funkcjonariusz rzekomo przechowuje swoje rzeczy. W miejscu, które wskazywali osadzeni, rzeczywiście znajdowały się opisywane przez nich rękawice, używane do przeszukań. Fakt ten oczywiście nie potwierdza informacji o używaniu przez funkcjonariusza przemocy, niemniej jednak w pewnym stopniu uwiarygadnia spójność wypowiedzi osadzonych. Dyrektor poinformował, że przeprowadzi w tej sprawie postępowanie mające na celu zbadanie prawdziwości przedstawionych zarzutów.

W tym miejscu przedstawiciele KMP przypominają, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy o Służbie Więziennej funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 Kkw.

W 2013 r. do dnia wizytacji nie stosowano środków przymusu bezpośredniego, natomiast w 2012 r. wobec 1 skazanego stosowano środki przymusu bezpośredniego w rodzaju: siły fizycznej, kajdanek, kasku ochronnego, celi zabezpieczającej. Przedstawiciel KMP zapoznał się z dokumentacją oraz nagraniem z tego przypadku zastosowania środka przymusu bezpośredniego w jednostce w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej (18.10.2012 r.). Z notatki kierownika działu ochrony wynika, że dowódca zmiany podejmujący

decyzję o zastosowaniu wobec osadzonego środków przymusu bezpośredniego dopuścił się naruszenia obowiązujących wówczas przepisów. Zastosowanie niezgodnie z przepisami prawnymi środka przymusu bezpośredniego polegało na założeniu osadzonemu kasku ochronnego bez uprzedniego założenia pasa obezwładniającego lub kaftana bezpieczeństwa. Postępowanie przeprowadzone w tej sprawie wykazało, że nieodpowiednio zastosowane środki przymusu bezpośredniego nie wywołały dodatkowych negatywnych zachowań osadzonego. Wobec dowódcy zmiany przeprowadzono rozmowę dyscyplinującą. Analiza monitoringu nie wykazała innych nieprawidłowości.

W 2012 r. w jednostce odnotowano 65 zdarzeń nadzwyczajnych, w tym m.in. 24 przypadki ujawnienia środka łączności, 16 pobić, 9 uciezek z pracy w systemie bez konwojenta, 5 przypadków ujawnienia środków odurzających (w 1 alkoholu), 3 przypadki ujawnienia nośnika pamięci, znęcania się nad osadzonym (3). Od początku 2013 r. do dnia wizytacji odnotowano natomiast 23 zdarzenia nadzwyczajne, w tym: ujawnienia środka łączności (7), pobicie osadzonego (7), ucieczka z pracy w systemie bez konwojenta (4), znęcania się nad osadzonym (2), ujawnienia środków odurzających (1), awaria zewnętrznej sieci telefonicznej (1), inne zdarzenie uznane przez dyrektora za zdarzenie nadzwyczajne (1).

Na dzień wizytacji przeciwko Zakładowi Karnemu w Jastrzębiu-Zdroju toczyło się 60 spraw sądowych wniesionych przez osoby osadzone. W analizowanym okresie (wpływ w latach 2012-2013), we wszystkich sprawach, osadzeni kierowali powództwa przeciwko Skarbowi Państwa, reprezentowanemu przez dyrektora Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju. Nie odnotowano natomiast wniesienia powództwa przeciwko funkcjonariuszowi lub pracownikowi Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju, w związku z wykonywanymi przez nich obowiązkami służbowymi. Powództwa, w głównej mierze, zawierają zarzuty naruszenia dóbr osobistych osób osadzonych i opierają się na zarzutach osadzania w warunkach przeludnienia (brak wymaganych 3 m²), bądź w niewłaściwych warunkach bytowych. Wszystkie prawomocnie zakończone sprawy z analizowanego okresu, zakończyły się oddaleniem w całości powództwa w stosunku do wizytowanej jednostki penitencjarnej.

W 2012 r. do dyrektora Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju wpłynęło ogółem 190 skarg, 3 pozostały do załatwienia z poprzedniego okresu sprawozdawczego oraz wpłynęło 710 próśb. Dominowały skargi dotyczące odmowy dyrektora jednostki udzielenia zezwoleń na opuszczenie zakładu w trybie art 141a § 1 Kkw. Duża liczba skarg dotyczyła również decyzji klasyfikacyjnych podjętych w stosunku do skazanych przez komisję penitencjarną, decyzji o wymierzeniu kar dyscyplinarnych, opieki zdrowotnej, traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników, warunków bytowych. W 2012 r. nie odnotowano skarg złożonych w formie ustnej, a przyjęcia interesantów przez dyrektorów zakładu dotyczyły w przeważającej części próśb osadzonych lub członków ich rodzin o udzielenie czasowych zezwoleń na opuszczenie zakładu. Jeśli chodzi o tematykę próśb, to podobnie jak w przypadku skarg, większość z nich związana była z kompetencją dyrektora zakładu do udzielania zezwoleń na opuszczenie zakładu, więc były to prośby samych skazanych lub członków ich rodzin o udzielenie zezwoleń na opuszczenie zakładu. Duża liczba próśb, to prośby o wydanie różnego rodzaju zaświadczeń oraz prośby o przetransportowanie do innych jednostek, czy odsyłane zgodnie z właściwością prośby osadzonych w innych jednostkach o przetransportowanie do Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju.

Z kolei w I półroczu 2013 r. do Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju wpłynęło łącznie 56 skarg, z czego zgodnie z właściwością dyrektor jednostki załatwił 8, jedną pozostawiono bez rozpoznania, z uwagi na jej wycofanie przez skarżącego, na 9 udzielono wyjaśnień Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Katowicach, natomiast 38 skarg załatwiono w trybie art. 7 § 3 Kkw. i udzielono wyjaśnień Sądowi Okręgowemu w Gliwicach. W porównaniu z analogicznym okresem roku poprzedniego, ogólna liczba skarg uległa zmniejszeniu. W pierwszym półroczu 2013r. załatwiono łącznie 363 próśby. Żadna z ww. skarg załatwionych przez dyrektora jednostki czy Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Katowicach w analizowanym okresie nie została uznana za zasadną. Tematyka skarg i próśb była analogiczna do roku ubiegłego.

6. Dyscyplinowanie

Z udostępnionych przedstawicielom KMP danych wynika, iż w okresie od 01.01.2012 r. do 29.08.2013 r. łącznie wymierzono w jednostce 1511 kar dyscyplinarnych. W większości przypadków wymierzano pozbawienia możliwości otrzymania paczki żywnościowej przez okres 3 miesięcy (785 przypadki) oraz naganę (561 przypadków), a także pozbawienie lub ograniczenie możliwości dokonywania zakupów artykułów żywnościowych lub wyrobów tytoniowych, na okres do 3 miesięcy (94) i udzielanie widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, na okres do 3 miesięcy (957). W analizowanym okresie 10-krotnie stosowano karę w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej na okres do 28 dni.

W tym samym okresie osadzonym udzielono 16739 nagród i ulg, w tym najczęściej były to pochwały (7722 przypadków), zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej (4019 przypadków) oraz zezwolenie na widzenie bez dozoru poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub godną zaufania, na okres nieprzekraczający jednorazowo 30 godzin (2040 przypadków), zezwolenie na dodatkowe widzenie (950), zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni (854).

Wizytujący nie odebrali uwag ze strony osadzonych dotyczących analizowanego obszaru.

7. Prawo do informacji

Dokumentami regulującymi prawa i obowiązki osadzonych w jednostce są zarządzenie Nr 32/2012 Dyrektora Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju z dnia 22 października 2012 r. w sprawie porządku wewnętrznego dla osadzonych przebywających w Zakładzie Karnym w oraz zarządzenie Nr 13/2013 Dyrektora Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju z dnia 7 sierpnia 2013 r. w sprawie zmiany zarządzenia Nr 32/2012 Dyrektora Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju z dnia 22 października 2012 r. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji przepisy zawarte w powyższych aktach sformułowane są jasno, jednakże, zdaniem

wizytujących, wskazane byłoby stworzenie jednolitego tekstu obu regulacji zawierającego zmiany, o których mowa w zarządzeniach zmieniających. Obecny podział stanowić może utrudnienie w zrozumieniu zawartych w nim przepisów, z uwagi na fakt, iż adresowane są one do osób, które mogą mieć szczególne problemy z interpretacją takich materiałów.

W czasie wizytacji kopie Porządku wewnętrznego znajdowały się w celach mieszkalnych. Biblioteka wraz z czytelnią funkcjonuje w godzinach otwarcia pawilonów. Liczba woluminów 16 293 szt. (stan na dzień 28.08.2013r). Dostępne są pozycje obcojęzyczne w językach angielskim, rosyjskim, czeskim, jidysz oraz francuskim. Biblioteka dysponuje również bibliografią z zakresu orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz wykazami wyroków Trybunału Konstytucyjnego, które za pośrednictwem wychowawcy ds. kulturalno-oświatowych lub kierownika działu penitencjarnego są udostępniane w bibliotece. Znajdują się w niej także aktualne akty prawne w formie zbiorów prawnych oraz wydruków ustaw, aczkolwiek stan prawny dostępnego w bibliotece Kodeksu karnego wykonawczego dotyczył 2012 r. Przedstawiciele KMP zalecają wyposażenie biblioteki w aktualne akty prawne, szczególnie Kkw., który jest podstawowym źródłem wiedzy dla osób pozbawionych wolności. Dostępny jest ponadto informator dla cudzoziemców tymczasowo aresztowanych, skazanych oraz ukaranych w językach; angielskim, arabskim, francuskim, niemieckim, rosyjskim.

W każdym z oddziałów mieszkalnych wywieszone zostały adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka.

8. Prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym

Osadzeni mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych we wszystkie dni tygodnia w godzinach od 8.00 do 18.00 w czasie, gdy pawilony mieszkalne są otwarte. W Zakładzie zainstalowanych jest 10 sztuk aparatów samoinkasujących w następujących lokalizacjach: izba chorych (1), rejon dla recydywistów penitencjarnych (4), teren dla pierwszy raz karanych (3), pawilon I (1 sztuka), pawilon terapeutyczny (1). W czasie wizytacji trwała budowa instalacji dla dwóch kolejnych aparatów samoinkasujących na terenie „R”. Przygotowana

była już instalacja teletechniczna, wybrukowane miejsce na aparaty oraz zainstalowane stopy budek aparatów telefonicznych. Osadzeni w rozmowach z przedstawicielami KMP wskazywali na trudności związane z dostępem do telefonu oraz na fakt, że z tego powodu w kolejkach do aparatów telefonicznych dochodzi do kłótni między osobami oczekującymi. Często zdarzają się sytuacje, gdy kolejka do telefonu jest zbyt duża, ponieważ na jeden pawilon mieszkalny, czyli ok. 140 osób, przypada 1 aparat. Z informacji uzyskanych od dyrektora jednostki wynika, że ze strony Zakładu nie ma najmniejszych przeszkód, aby zainstalować jak największą liczbę budek telefonicznych, i takie starania zostały już poczynione. Natomiast operator telefonii, obsługujący ten Zakład, nie jest zainteresowany poszerzeniem swojej oferty. Jednostka jest jednak uzależniona od wybranego operatora, ponieważ usytuowana jest w miejscu, w którym zasięg innych operatorów jest ograniczony.

Widzenia skazanych odbywają się w: niedzielę w godzinach 9.00-16.00, z wyjątkiem dni, w których wypada 25 grudnia, 1 stycznia oraz pierwszy dzień Wielkiej Nocy; środy w godz. 9.00-15.00, z wyjątkiem dni świątecznych przypadających w środy; oraz w następujące dni świąteczne w godzinach 9.00-16.00: 11 Listopada, 26 grudnia, drugi dzień Wielkanocy, 1 maja, pierwszy dzień Zielonych Świątek. Widzenia odbywają się w budynku socjalno-penitencjarnym, gdzie znajduje się siedem sal widzeń w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt (o numerach 2,3,5,6,7,8,9,) wyposażonych w stoliki wraz krzesłami. Sal widzeń nr 8 oraz nr 9 są pomieszczeniami, które nie są objęte monitoringiem, w nich można udzielać widzeń bez osoby dozorującej. Sala nr 7 jest przeznaczona do widzeń z dziećmi.

Należy zwrócić uwagę na brak pomieszczenia do realizacji nagrody przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w., tj. widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej, którego wyposażenie określone zostało w załączniku do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w *sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz.1820). Brak w jednostce pomieszczenia do realizacji nagrody w postaci tzw. widzeń intymnych

uniemożliwia w praktyce jej udzielenie, nawet w przypadku spełniania przez osadzonych warunków do jej przyznania. W ocenie pracowników Mechanizmu, władze Zakładu powinny zorganizować i odpowiednio wyposażyć takie pomieszczenie.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Dział służby zdrowia (oficjalna nazwa Zakład Opieki Zdrowotnej w Zakładzie Karnym w Jastrzębiu Zdroju), w którym wyodrębnione jest ambulatorium oraz izba chorych, mieści się w osobnym pawilonie. Ambulatorium składa się z 2 gabinetów lekarskich, gabinetu stomatologicznego, gabinetu zabiegowego, magazynu aptecznego, gabinetu pielęgniarstwa, gabinetu kierownika oraz pomieszczenia socjalnego. W skład izb chorych wchodzi izolatka z węzłem sanitarnym, 3 sale chorych (łącznie pojemność 22 łóżek), podręczny magazyn i węzeł sanitarny z łazienką. W korytarzu, będącym poczekalnią, wstawione są ławki. Na tablicy informacyjnej, poza innymi ogłoszeniami, wywieszona jest karta praw pacjenta osoby pozbawionej wolności. W gabinecie zabiegowym, poza standardowym wyposażeniem, znajduje się 3-kanalowy aparat EKG, zestaw reanimacyjny łącznie z defibrylatorem i ssakiem elektrycznym, jest też krzesło przystosowane do pobierania krwi.

W 2 osobowej izolacie (niezamieszkałej w dniach wizytacji) znajduje się zabudowany kącik sanitarny z natryskiem. Ściany pomieszczenia wyłożone są kafelkami, zaś podłoga wykonana jest z materiału zmywalnego. Przyjmowani są tutaj pacjenci z podejrzeniem lub rozpoznaniem choroby zakaźnej (w 2013 r. - 13 pacjentów). W izbach chorych wszystkie łóżka były zajęte. Pacjenci to osoby z rozległymi zmianami w układzie ruchu, po złamaniach i wielokrotnych zabiegach operacyjnych oraz chorzy z chorobą wieńcową, po zawałach, z zaburzeniami rytmu serca, czy z przewlekłą obturacyjną chorobą płuc w okresie niewydolności oddechowej. Pacjenci ze względu na stan zdrowia, nie są zdolni do funkcjonowania, nawet w miarę normalnie, w warunkach więziennych. Czas pobytu w izbie jest zazwyczaj długi, od kilku tygodni do kilku, a nawet do

kilkunastu, miesięcy. Pacjenci wizytowani są przez personel co kilka dni, a w razie potrzeby codziennie.

W łazience znajdują się trzy natryski. Jeden częściowo przystosowany jest do osób niepełnosprawnych ruchowo (uchwyt, krzeselko plastikowe), jednakże wjazd do łazienki na wózku jest trudny (możliwość wjazdu tylko wózkiem składanym), natomiast wjazd do ubikacji jest niemożliwy ze względu na zbyt wąskie drzwi. Według relacji dyrektora Zakładu, jakakolwiek modernizacja tych pomieszczeń jest niemożliwa ze względu na stan techniczny budynku.

Kierownikiem ambulatorium jest lekarz medycyny pracy, osoba cywilna, pełniąca obecną funkcję od trzech lat, zatrudniona na pełnym etacie. Pozostali lekarze, również osoby cywilne, pracują w niepełnym wymiarze godzin. Funkcję lekarzy ogólnych pełni kierownik, który przyjmuje raz w tygodniu oraz przeprowadza badania pracujących, oraz dwaj lekarze chorób wewnętrznych, o dodatkowych specjalizacjach: pulmonolog (0,4 etatu), endokrynolog oraz kardiolog (0,5 etatu), którzy przyjmują trzy razy w tygodniu. Zatrudnieni są ponadto następujący specjaliści: chirurg, ortopeda i laryngolog (po 0,15 etatu) oraz neurolog, dermatolog, psychiatra, okulista, protetyk (zatrudnienie na kontrakty). Przyjęcia specjalistów odbywają się raz w tygodniu. Stomatolog będący specjalistą chirurgii szczękowej (0,5 etatu) przyjmuje 3 razy w tygodniu. Zespół pielęgniarski liczy 7 osób: 4 pielęgniarki funkcjonariuszki SW (pełne etaty) oraz 3 pielęgniarki (pracownicy cywilni), spośród których jedna pracuje w pełnym wymiarze godzin, zaś dwie 80 godzin miesięcznie (kontrakt).

Planowe przyjęcia z poszczególnych pawilonów odbywają się raz w tygodniu, w razie potrzeby (np. nagłe zachorowania) przyjmowani są pacjenci z innych pawilonów. Osoby pracujące przyjmowane są każdego dnia, niezależnie od planowych przyjęć. Każdy z lekarzy ogólnych przyjmuje średnio do 30-40 osób dziennie, w okresie jesienno-zimowych liczba przyjętych pacjentów dochodzi do 60-70. Najczęstsze schorzenia to nadciśnienie, cukrzyca, przewlekła obturacyjna choroba płuc, zmiany zwyrodnieniowe układu ruchu, choroba wrzodowa, padaczka, są też zaburzenia osobowości. Od 2012 r. przebywało w Zakładzie 4 nosiciele wirusa HIV (po 2 osoby w każdym roku) oraz 34 nosiciele

wirusa HCV (14 w 2012 r., 20 w 2013 r.). Pacjenci ci pozostawali w kontroli poradni specjalistycznych co 6 miesięcy. W dniach wizytacji nie było nosicieli, ani osób z czynnym AIDS. Od dwóch lat nie było żadnego przypadku gruźlicy.

W bieżącym roku zaszczepiono bezpłatnie przeciwko grypie 150 osadzonych. Materiał do badań laboratoryjnych pobierany jest 2 razy w tygodniu. Konsultacje i badania specjalistyczne (USG, echo, tomogram, rezonans, endoskopie itd.), a także badania laboratoryjne wykonywane są w szpitalu miejskim. Korzystanie z usług cywilnych placówek służby zdrowia obciąża budżet Zakładu. Osoby wymagające hospitalizacji przesyłane są do szpitala więziennego w Bytomiu, w przypadkach nagłych zachorowań przyjmowane są do szpitala miejskiego.

Pielęgniarki jak i lekarze nie dysponują przenośnymi przyciskami alarmowymi. Pomimo że nigdy nie doszło do niebezpiecznej sytuacji, dwie pielęgniarki zgłosiły, że czują niepokój, kiedy zostają same po godzinach. Lek w godzinach rannych nie są roznoszone do pawilonów (poza oddziałem terapeutycznym); pacjenci zgłaszają się do ambulatorium z odpowiednimi kartkami. Pewnym problemem jest ciągła zmiana nazw fabrycznych oraz wyglądu leków. Niejednokrotnie pacjenci są nieufni, sądzą, iż otrzymują inny lek niż zlecony, bądź też podawane jest im placebo, co generuje dużą liczbę skarg w tym zakresie. Koniecznym jest wówczas stosowne, czasem powtarzane kilka razy, tłumaczenie, które przynosi zazwyczaj dobre efekty.

Badania lekarskie skazanych odbywają się bez obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego.

Z informacji uzyskanych od dyrektora Zakładu wynika, że w celu prawidłowego funkcjonowania ambulatorium z izbą chorych potrzeba dwóch lekarzy ogólnych, dwóch pielęgniarek, asystenta stomatologicznego, i asystentkę (sekretarkę) medyczna. Trudności, jakie wskazano, to zbyt mały budżet na prawidłowe, zgodne z przepisami, funkcjonowanie służby zdrowia.

Przedstawicielka KMP zapoznała się z dokumentacją medyczną. Jak wynikało z książki przyjęć, osoby zgłaszające się do lekarza przyjmowane były w dniu zgłoszenia. W formie elektronicznej przekazywane są kadrze informacje jak np. lista

osadzonych, którzy ze względów zdrowotnych muszą mieć parterowe łóżka, czy lista osób, które mają zlecone diety. Przejrzano ok. 30 książeczek zdrowia, we wszystkich były aktualne wyniki kontrolnych badań radiologicznych i stomatologicznych; wpisy lekarzy, czasem lakoniczne, sygnowane podpisem i pieczętką. Dokumentacja jednego z lekarzy jest wręcz niemożliwą do odczytania (czytelna jest jedynie pieczętka).

W oparciu o przeprowadzone rozmowy, ogląd pomieszczeń oraz przejrzaną dokumentację, przedstawicielka KMP przedstawiła następujące spostrzeżenia i uwagi. Pacjenci przyjmowani są wg. harmonogramu co tydzień, zaś w razie potrzeby bezzwłocznie. Lekarze pełniący funkcję lekarzy ogólnych, to interniści z dużym doświadczeniem, posiadający dodatkowe specjalizacje (pulmonologia, endokrynologia, kardiologia). Zatrudnienie specjalistów z różnych dziedzin umożliwia szybkie uzyskanie konsultacji, zaś Zakład nie musi korzystać z płatnych usług w cywilnych placówkach. Dobrze zorganizowana jest opieka stomatologiczna, w raz z możliwością protezowania. Godnym pochwały jest bezpłatna akcja szczepień przeciwko grypie. Funkcjonariusze, poza innymi kursami, przechodzą systematyczne szkolenia z zakresu udzielania pierwszej pomocy. W książeczkach zdrowia adnotacje jednego lekarzy są całkowicie nieczytelne poza pieczętką. Pojęcie cel i sanitariatów dla osadzonych poruszających się na wózkach jest tylko pozorne, ponieważ jakkolwiek modernizacja z przyczyn technicznych jest niemożliwa.

Wprawdzie przeważającą większość skarg osadzonych, przekazanych przedstawicielom KMP, uznano za bezzasadne (np. odmowa podania przez pielęgniarkę silnego leku przeciwbólowego bez zlecenia lekarza), to w niektórych przypadkach nie udało się ustalić zasadności skarg (odmowa przyjęcia, długie terminy wizyt) ze względu na brak adnotacji w dokumentach. Za zasadną należy uznać skargę odmowy przyjęcia w tym samym dniu przez internistę i stomatologa. Wskazanym byłoby także zakupienie przenośnych przycisków alarmowych przede wszystkim dla pielęgniarek, aby zapewnić im poczucie bezpieczeństwa.

10. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

W każdym pawilonie mieszkalnym, poza pawilonem H, znajduje się świetlica. W większości są one wyposażone w: stoliki i krzesła, gry świetlicowe i

planszowe, stoły do gry w tenisa stołowego. W wyjątkowo złym stanie technicznym są świetlice w pawilonach D i G. Widoczne są w nich ubytki w podłodze i ścianach, odpadający tynk z powodu zawilgocenia, zniszczone wyposażenie. Zdaniem wizytujących pomieszczenia te wymagają remontu i odnowienia oraz doposażenia w odpowiedni sprzęt.

Do dyspozycji osadzonych jest również świetlica centralna, w której znajdują się: duże stoły wraz z krzesłami, tablice szkolne, telewizory cyfrowe, rzutnik pisma, trzy projektory multimedialne, odtwarzacze DVD, tablice typu flipchart, mikrofony przewodowe ze stojakami, oraz jeden mikrofon bezprzewodowy, zestawy kolumn głośnikowych ze wzmacniaczami wraz z mikserem yamaha. Wyodrębniona jest ponadto świetlica sportowa wyposażona w: stół do tenisa stołowego z akcesoriami, gry planszowe i świetlicowe, krzesła konferencyjne.

Oferta kulturalno-oświatowa skierowana do osadzonych jest bogata. Wśród różnych form zajęć świetlicowych wyróżnić można: gry zespołowe typu szachy, warcaby, chińczyk, młynek, domino, gra w karty, gra w tenisa stołowego. Organizowane są turnieje i rozgrywki sportowe (szachy, warcaby, brydż, tenis stołowy). Prowadzone są również zajęcia poświęcone wytworzeniu twórczości własnej często z przeznaczeniem na cele charytatywne (WOŚP, hospicja) oraz zajęcia prowadzone przez wykwalifikowanych ratowników z udzielania pierwszej pomocy i otwarte mityngi AA. W Zakładzie organizowane są także wystawy okolicznościowe (np. „Głosy Wywiezionych Deportacje Polaków do ZSRR w 1945 roku”, „Polscy Bohaterowie Ci którzy ratowali Żydów”, „Jastrzębie- Zdrój 50 lat miasta”), spotkania teatralne (m. in. Teatr Kurtyna z Krakowa, Artt.Buzz z Żor, ALL4Him), spotkania z ciekawymi ludźmi np. Tim Guenard, Piotr Stępiak, Helena i Leon Białeccczy, Drużyna GKS Jastrzębie 1962 wraz z meczem pokazowym oraz koncerty np. No Longer Music (USA), Bill Neal (Australia), Carrantuohill (Polska), Maleo Reagge Rockers (Polska).

Personel Zakładu przygotowany jest do prowadzenia wykwalifikowanych programów resocjalizacyjnych. Z dostępnej w ciągu ostatnich dwóch lat oferty wymienić można następujące programy resocjalizacyjne: Edukacyjny program

profilaktyki uzależnień, PET Program readaptacji społecznej polegający na podwyższeniu świadomości społecznej na rzecz ochrony środowiska skierowany do skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, Program Edukacyjno-Korekcyjny dla Sprawców Przemocy w Rodzinie oparty na programie Duluth, Program psychokorekcyjny dla nietrzeźwych kierowców, Program resocjalizacyjny sprzyjający przygotowaniu do readaptacji społecznej w zakresie kształtowania umiejętności poznawczych pt. Historia Magistra Vita Est, Szkolenie z zakresu aktywnego poszukiwania pracy w KLUBIE PRACY, Trening zastępowania agresji, "Auschwitz, historia, edukacja obywatelska", Program aktywizacji zawodowej PEGAZ, Program społeczno-readaptacyjny z zakresu integracji skazanych uzależnionych od środków zmieniających świadomość z rodzinami, Program profilaktyczny dla osób pozbawionych wolności STRES I JEGO OBLICZE. Wyżej wymienione zajęcia cieszą się dużą popularnością, uczestniczy w nich wysoki odsetek osadzonych. Niektóre z zajęć mają charakter jednodniowych wykładów, zaś inne powtarzane są cyklicznie w formie kilkudniowych warsztatów.

W Zakładzie znajdują się również biblioteka. Regularnie dostarczana i udostępniana jest w czytelnicy prasa : Gazeta Wyborcza (1 szt.), Dziennik Zachodni (3 szt.), Rzeczpospolita (2 szt.), Newsweek (1 szt.) oraz tzw. zwroty - kolorowe czasopisma tematyczne.

W radiowęźle znajduje się komputer z możliwością nagrywania audycji. Radiowęzeł emituje programy radiowe oraz blok audycji własnych o zróżnicowanej tematyce, w tym konkursy, pogadanki tematyczne. Są to m.in. audycje informacyjne o możliwości podjęcia nauczania oraz ukończenia kursu zawodowego w warunkach izolacji więziennej, o zmianach w aktualnie obowiązujących przepisach prawnych, zapoznanie osadzonych z obowiązkami w zakresie ochrony przeciwpożarowej, profilaktyki zdrowotnej, odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego, audycje tematyczne o konsekwencjach stosowania środków psychoaktywnych, nadużywania alkoholu, o ekologii ze szczególnym uwzględnieniem segregacji śmieci, recenzje książek. Prowadzone są

również audycje religijne, w tym programy Fundacji „Głos Ewangelii”, retransmisja mszy świętej.

11. Zatrudnienie

Zgodnie z danymi na dzień wizytacji, ogółem zatrudnionych było 363 skazanych. Z zatrudnienia odpłatnego korzystało 139 osób, 224 skazanych zatrudnionych było nieodpłatnie, 169 - zatrudnienie poza terenem Zakładu, 194 - zatrudnienie na terenie Zakładu. Rodzaje prac, jakie wykonują skazani to przede wszystkim: prace porządkowe oraz pomocnicze wykonywane nieodpłatnie na rzecz organów administracji publicznej oraz na cele charytatywne, prace porządkowe oraz pomocnicze wykonywane na rzecz ZK w wymiarze nieprzekraczającym 90 godz. miesięcznie (nieodpłatnie), prace porządkowe oraz pomocnicze wykonywane na rzecz ZK (kuchnia, konserwacja, kotłownia, magazyny, KO, teren ZK, parking, korty przy ZK), zatrudnienie odpłatne na rzecz kontrahenta zewnętrznego przy pracach: budowlanych, drogowych, obsłudze pralni, sortowaniu odpadów, mechanice samochodowej. Organami administracji publicznej oraz organizacjami pożytku publicznego, w których zatrudnienie znajdują osadzeni to m.in. Dom Pomocy Społecznej „Dar Serca” Jastrzębie - Zdrój, Parafia św. Katarzyny Jastrzębie - Zdrój, szkoły, szpitale, Powiatowy Urząd Pracy w Jastrzębiu - Zdroju, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej Skoczów, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Schronisko dla bezdomnych zwierząt. Wśród kontrahentów zewnętrznych wymienić można m.in.: KOPEX Przedsiębiorstwo Budowy Szybów Bytom, ZISCO Zakład Instalacji Sanitarnych CO Pawłowice, IGB CARPATIA Rzeszów, IGB CARPATIA Rzeszów oddział Tarnów, Rybnickie Przedsiębiorstwo Budownictwa Drogowego Rybnik, EKOMAR Jastrzębie - Zdrój, Zakład Rzeźniczy Andrzej Gajdź Jastrzębie - Zdrój, P.P.H.U ANDAR S.C. Sosnowiec, UTRD Marian Pękał Strumień,

Minimalne wynagrodzenie w sierpniu 2013 r. - 9,60/h, Maksymalne wynagrodzenie w sierpniu - 10,53/h;

12. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską nad osadzonymi sprawuje kapelan rzymskokatolicki, który odprawia raz w tygodniu msze. Ponadto udziela wszelkich sakramentów, realizuje spotkania dwa razy w tygodniu oraz w dni przedświąteczne.

W jednostce organizowane są również spotkania dla wyznawców Świadców Jehowy, Kościoła Adwentystów, Kościoła Pentakostalnego, Kościoła Wolnych Chrześcijan, Dnia Siódmego oraz Kościoła Zielonoświątkowego. Odbywają się one raz w tygodniu w sali ekumenicznej. W jednostce udziela się również Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dom Przymierza w Gliwicach, które organizuje katechezy dla osadzonych, oraz Stowarzyszenie AZYLAND z Rybnika organizujące koncerty, prelekcje, warsztaty, dzień świadectw.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy nie zgłosili uwag w omawianym obszarze.

13. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju:

- 1.1. zweryfikowanie sygnałów dotyczących niewłaściwego traktowania osadzonych przez jednego z funkcjonariuszy, a w przypadku ich potwierdzenia podjęcie działań eliminujących taką praktykę;
- 1.2. kontynuowanie prac remontowych w pawilonach mieszkalnych;
- 1.3. systematyczną wymianę zniszczonego i wyeksploatowanego wyposażenia cel mieszkalnych tak, aby ich stan respektował poszanowanie ludzkiej godności;
- 1.4. zapewnienie prawidłowego funkcjonowania ambulatorium z izbą chorych poprzez zatrudnienie 2 lekarzy ogólnych, 2 pielęgniarki, asystenta stomatologicznego i asystentkę (sekretarkę) medyczną;

- 1.5. poprawienie stanu technicznego świetlic w pawilonach D i G oraz doposażenia ich w odpowiedni sprzęt;
- 1.6. zmianę godzin wydawania obiadów i kolacji tak, aby zachować odpowiedni odstęp pomiędzy posiłkami oraz zapewnić ostatni posiłek w późniejszych godzinach;
- 1.7. usprawnienie godzin przyjęć osadzonych przez lekarzy tak, aby wyeliminować przypadki odmowy przyjęcia w tym samym dniu przez lekarzy różnych specjalności;
- 1.8. zwiększenia obsady psychologicznej i wychowawczej w dziale penitencjarnym;
- 1.9. zapewnienie psychologom superwizji;
- 1.10. wyposażenie łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia lub dokonanie wymiany łóżek na inne, o konstrukcji gwarantującej bezpieczeństwo osadzonych;
- 1.11. zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych;
- 1.12. ujednolicenie tekstów porządków wewnętrznych;
- 1.13. wyposażenie biblioteki w aktualne akty prawne, szczególnie Kkw., który jest podstawowym źródłem wiedzy dla osób pozbawionych wolności;
- 1.14. wyznaczenie w porządku wewnętrznym dni widzeń, które będą realizowane w ważne dni świąteczne, niezależnie od obrządku oraz pozostałe dni ustawowe wolne od pracy;
- 1.15. objęcie funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi szkoleniami z zakresu komunikacji interpersonalnej, umiejętności radzenia sobie ze stresem oraz przeciwdziałania wypaleni zawodowemu, a także praw osób pozbawionych wolności;
- 1.16. zakupienie przenośnych przycisków alarmowych dla pielęgniarek, aby zapewnić im poczucie bezpieczeństwa;
- 1.17. dostosowanie przynajmniej jednej celi mieszkalnej oraz infrastruktury jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością w planowanych remontach i modernizacjach;
- 1.18. zorganizowanie sali do tzw. widzeń intymnych;

2. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Katowicach:

- 2.1. przekazanie środków finansowych na realizację następujących zaleceń: 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.8, 1.11, 1.17,, 1.18.